

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Första kammaren.

Nr 19.

Fredagen den 21 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Justerades protokollen för den 15 och 18 innevarande månad.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för kapitalökning å statens under civildepartementet hörande utlåningsfonder jämte en i ämnet väckt motion;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen om tilläggsstat till riksstaten för år 1919 gjorda framställning om ökning av lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby; och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen om tilläggsstat till riksstaten för år 1919 gjorda framställning om låneunderstöd till svenska diakonissällskapet för uppförande å Viebäck av ett fjärde skyddshem;

första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om visst undantag från tillämpningen av 21 § lagen den 16 oktober 1914 om tillsyn å fartyg ävensom en i ämnet väckt motion;

jordbruksutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar jämte en i ämnet väckt motion; samt

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av dels väckt motion om åvägabringande av utredning i fråga om beredande av kostnadsfri skolmateriel åt barn i folk- och småskolor, dels ock andra kammarens beslut i frågan.

Föredrogs sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående inkallande av värnpliktiga för fullgörande av viss tjänstgöring utom ländets gränser.

Lagförelag
ang. värnplik-
tigas inkal-
lande för viss
tjänstgöring å
Åland.

Lagförslag
ang. värnplik-
tigas inkal-
lande för viss
tjänstgöring å
Åland.

(Forts.)

Genom en den 18 mars 1919 dagbecknad, till första lagutskottet hänvisad proposition, nr 257, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående inkallande av värnpliktiga för fullgörande av viss tjänstgöring utom landets gränser.

Häri genom förordnas som följer:

§ 1.

Värnpliktiga, tillhörande beväringens första uppbåd, må i den omfattning och på det sätt, Konungen bestämmer, inkallas till tjänstgöring i och för utförande av vissa demoleringsarbeten å Åland.

§ 2.

För ifrågavarande tjänstgöring gälla i tillämpliga delar bestämmelserna angående tjänstgöring jämlikt § 28 värnpliktslagen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och gäller till den 1 april 1920.

Efter överenskommelse mellan stats- och första lagutskotten hade denna proposition överlämnats till sammansatt stats- och första lagutskott.

I nu föredragna utlåtande hade utskottet — med förmälan att utskottet, som tagit del av den i statsrådsprotokollet omförmälda överenskommelsen angående demolering av på Ålandsöarna uppförda befästningar och andra militära anläggningar, icke funnit anledning till erinran i anledning av propositionen — hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Herr Ström: Herr talman! I denna fråga har herr Lindhagen väckt en motion, och som han är förhindrad att närvara vid detta sammanträde, har han bett mig att här yttra några ord i anslutning till den motion, han har väckt.

Herr Lindhagens motion går — och däri måste man giva honom rätt — först och främst ut på att reagera mot det sätt, på vilket denna viktiga fråga formellt förelagts riksdagen och blivit av riksdagen behandlad. Det är enligt mitt förmenande ingenting annat än ett sätt att föra riksdagen bakom ljuset, när man med en sådan hast och på ett så hemlighetsfullt sätt, som här har skett, förelägger riksdagen dessa viktiga frågor till avgörande.

Det är ingenting annat än vad som förekommit under gångna tider, detta hemliga diplomatiska spel om viktiga riksintressen, som man hade trott icke mera skulle ifrågakomma, sedan vi fått en vänsterregering. Men tydligen har denna vänsterregering såsom ett arv från de gamla högerregeringarnas tid tagit med sig även den hemliga diplomati. Det fall, som nu föreligger, karaktäriseras av motionären på ett så pass kraftigt sätt, att han säger att »riksdagens ledamöter ha till och med nu vid det slutliga avgörandet inom riksdagen satts ur spelet på ett så fullkomnat sätt, vartill jag under min långa riksdagserfarenhet icke upplevat någon motsvarighet». Då vi veta, att herr Lindhagen upplevat mycket, förstå vi, att när detta saknar motsvarighet i hans erfarenhet, så är det något ganska anmärkningsvärt.

Detta om den rent konstitutionella sidan av saken.

Vad sedan realia angår måste man säga, att det är ganska egendomligt, att denna fråga forceras såsom sker, innan ännu frågan om Åland och formen för dess anslutning till det ena eller andra landet är slutgiltigt löst. Man vet ännu icke, hur det kommer att gå, och det kan sålunda, synes det mig, medföra rätt avsevärda risker för Sverige att nu, innan frågan är internationellt ordnad, på detta sätt ingripa. Alla Östersjömakter hava icke varit med om denna överenskommelse, och därtill kommer, att frågan väl, såsom motionären gör gällande, torde få anses ha ett rent internationellt intresse och därför böra ordnas internationellt.

Jag antager, att ingen kan betvivla, att motionären är den allra varmaste vän av slopandet av alla militära anstalter och institutioner och sålunda också av de befästningar och övriga militära anordningar, som det här är fråga om. Det är alltså icke av något som helst intresse för bibehållandet av några militära anstalter, som denna motion är väckt, eller som jag för min del här vill uttala, att man bör vara en smula vaksam, utan det är av det skälet, att frågan ännu icke är internationellt ordnad.

Men om det nu är nödvändigt, att man redan vid frågans nuvarande läge tager det steg, som regeringen här föreslår, så synes det mig, att man i varje fall borde ha kunnat ordna saken på ett annat sätt. Det är dock en ofantligt stor summa, som begäres — 700,000 kronor. I en tid, då statens finanser äro oerhört tungt belastade, och då det fattas medel till de allra viktigaste produktiva och sociala ändamål, synes det vara ganska olämpligt att kasta i sjön dessa 700,000 kronor. Motionären anser, och det synes mig, att det finns visst fog för denna hans mening, att man mycket väl skulle kunna ordna det på så sätt, att dessa vallar, som det väl nu huvudsakligen gäller, skulle kunna kvarstå såsom ett historiskt minnesmärke. Jag vill, då jag icke känner till själva denna sak rent tekniskt, icke yttra mig därom närmare, men vad som torde vara alldeles klart är, att man borde kunna nedbringa dessa kostnader högst väsentligt. Jag kan icke förstå, hur man har kunnat komma upp till en sådan ofantlig summa. Om det nu är nödvändigt att alldeles rasera — icke blott desarmera, utan fullständigt

*Lagförslag
ang. värnplik-
tigas inkal-
lande för viss-
tjänstgöring å
Åland.
Forts.)*

Lagförslag
om värnplik-
tigas inkal-
lande för viss
tjänstgöring å
Åland.

(Forts.)

rasera — dessa vallar, synes det mig, att man skulle kunna använda civil arbetskraft. Jag förstår då icke, varför man icke i första hand skulle kunna anlita ålänningarna själva, som ju skulle ha det största intresset av att denna sak ordnas tillfredställande. Om det nu emellertid icke förefinnes arbetskraft på Åland, synes det mig, att man icke hade behövt tillgripa den utvägen att sända värnpliktiga utom landet för detta arbete utan man skulle då kunnat använda civila arbetare. Det råder stor arbetslöshet här i Sverige, och det är alldeles säkert, att man skulle kunnat ordna denna sak på ett mera praktiskt sätt, om man hade använt civil arbetskraft.

Det är också ganska egendomligt, och det ges icke vare sig i propositionen eller i utskottets utlåtanden någon förklaring därpå, att man från regeringens sida begär, att denna lag skall gälla ett helt år framåt, ända till den 1 april 1920. Är det verkligen behöfligt att ha en så lång tid för detta arbete, om man nu skall utkalla värnpliktiga? Det kan verkligen finnas någon, som kanske misstänker, att det icke är endast för att rasera dessa vallar, som svenskt manskap sändes till Åland, utan det kan också tänkas, att däruti — kanske icke nu men efter någon tid — skulle kunna ligga en lockelse att använda manskapet icke bara för raseringsarbetena, utan även för andra uppgifter. Det kan ligga en fara för en kommande beslöjad annexionism i att sända till Åland — detta ofantligt omstridda lilla örike därute — svenskt militärt manskap, och man kan icke vara alldeles säker på att det icke också på andra håll, utomlands, skall väcka egendomliga föreställningar, liksom jag icke är alldeles säker på att det kommer att befrämja en verkligt god lösning av hela det åländska problemet.

För min del, och det är ju samma förhållande med motionären, vill jag ju ha bort alla militära anstalter på Åland, men vi anse, att det icke bör gå till på det sätt, som här är föreslaget, och vi se häri en kommande fara för vårt land och dessutom en onödigt stor utgift, som pålägges landet i en svår och bekymmersam tid. Jag skall därför, herr talman, be att få yrka avslag på det föreliggande utskottsutlåtandet, och när vi komma till nästa utlåtande, har motionären anhållit, att jag icke blott måtte yrka avslag utan även begära votering, alldenstund han anser frågan vara av den högviktiga natur, att det måste i fall av framtida komplikationer på grund av vad som nu beslutats stå klart, huru många som verkligen varit med om att gå denna ävertyrliga väg.

Jag ber, herr talman, att sålunda till en början få yrka avslag på föreliggande utlåtande.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Hellner: Herr talman, mina herrar! Jag är den förste att beklaga, att det har varit nödvändigt att påskynda detta ärendes behandling så mycket som skett, och att därigenom givits anledning till missnöje och missnöje hos vissa medlemmar av kammaren. Jag vill emellertid med bestämdhet göra gällande, att det är omständig-

heterna, som föranlett detta. Det är ju självfallet, att denna fråga icke har kunnat bringas inför riksdagen, förrän de båda regeringar, som jämte Sverige deltagit i överenskommelsen om demolering av Ålandsfästningarna givit till känna, att de ha för avsikt att ratificera överenskommelsen. På skäl, som jag icke närmare kan gå in på, har denna sak icke blivit klar förrän helt nyligen, omedelbart innan propositionen framlades. Å andra sidan måste frågan vara behandlad av riksdagen före denna månads utgång, då konventionen innehåller, att demoleringsarbetet skall börja den 1 april.

*Lagförslag
ang. värnplik-
tigas inkal-
lande för vä-
stjänstgöring å
Åland.
(Forts.)*

Då nu härtill kom den omständigheten, att riksdagens kamrar under nästa vecka icke skola hålla några arbetsplena, så har den redan förut tränga tidrymden för frågans behandling blivit ytterligare begränsad, och detta har gjort det nödvändigt att påskynda behandlingen. Samma omständighet har också gjort, att jag icke varit i tillfälle att i propositionen giva en närmare redogörelse för konventionens innehåll, något som jag eljest skulle ha önskat. Från Sverige har gjorts framställning till de båda andra regeringar, som deltagit i konventionen, om deras medgivande att publicera densamma i samband med frågans framläggande för riksdagen. På grund av brådskan har emellertid svar på denna framställning ännu icke inkommit från den ena av dessa makter.

Vad realfrågan beträffar kan jag icke neka till att det har väckt min förvåning, att det framkommit en motion om avslag på framställningen. Jag tillåter mig helt kort erinra om vad som under de senare åren passerat inom Ålandsfrågan.

Det är helt säkert i friskt minne hos alla, vilken oro det väckte i Sverige, då det på våren 1916 blev bekant, att Rysland efter krigets utbrott hade påbörjat vidlyftiga befästningsanläggningar på Åland. Det föranledde som bekant en interpellation i denna kammare, och det föranledde också, att dåvarande utrikesministern vid behandling av tredje huvudtiteln den 17 maj 1916 i båda kamrarna avlade en förklaring rörande regeringens politik och ståndpunkt i frågan. Denna förklaring var föranledd av ett yttrande av herr Daniel Persson i andra kammaren, däri han bland annat fäste uppmärksamheten på den synnerliga vikten för vårt land att denna ögrupp förbleve i samma militärpolitiska tillstånd som före kriget. Utrikesministerns svar gav också vid handen, att regeringen delade denna uppfattning, och att dess politik fördes i överensstämmelse härmed.

Den oro, som frågan väckte i landet, gav också den ryska regeringen anledning att i ett meddelande till utrikesministern uttryckligen försäkra, att befästningarna endast tillkommit i defensivt syfte och för krigstiden. I samma anda avgavs ungefär vid samma tidpunkt av brittiska och franska regeringarna en förklaring, att de av ryska regeringen likaledes mottagit försäkran, att de på Åland vidtagna åtgärderna hade uteslutande defensiv karaktär och endast vore avsedda för den tid kriget varade.

I överensstämmelse med den uppfattning, som uttalats av riks-

Lagförslag
ang. värnplik-
tigas inkal-
lande för viss
tjänstgöring å
Åland.

(Forts.)

dagens båda kamrar rörande frågans vikt för Sverige, gjorde den dåvarande regeringen med föranledande av Rysslands förklaring en framställning till Ryssland att omedelbart upptaga förhandlingar i syfte att få fastslaget, att befästningarna efter ett blivande freds- slut genast skulle demoleras. Ryssland förklarade sig också beredd villigt att upptaga dylika förhandlingar, och förberedelser här- för vidtogos på bägge hållen. Bolsjevikrevolutionen på hösten 1917 hindrade emellertid fullföljandet av denna sak.

Jag vill vidare erinra om att i mars månad 1918 — det var den 3 mars — avslöts en fredstraktat mellan Ryssland och Tysk- land, och sedermera, den 7 mars, en traktat mellan Finland och Tyskland, vilka bägge traktater innehöllo en bestämmelse, att de på Åland anlagda befästningarna så snart som möjligt skulle av- lägsnas. Kort efteråt tog Sverige upp frågan genom en hänvån- delse till Tyskland och Finland, och i början av maj 1918 över- enskoms med dessa stater, att underhandlingar omedelbart skulle upptagas angående avslutandet av ett avtal om demolering av fästningarna. Dylika underhandlingar upptogos också i augusti månad 1918 och avslutades den 30 december med en konvention, som gick ut på, att fästningarna skulle demoleras genom samver- kan mellan de tre i konventionen deltagande staterna.

Av vad jag yttrat framgår, att det har rätt en fullständig enighet mellan regering och riksdag därom, att Sverige bör fast- hålla vid den ordning i avseende på Ålandsöarna, som blivit be- stämd genom Pariserfreden 1856, samt att Sveriges intresse går ut på fästningarnas avlägsnande. Det är då högst förvånande att nu, sedan på Sveriges initiativ en överenskommelse härom har blivit sluten, från svensk sida kan ifrågasättas, att Sverige skulle avstå från att fullfölja denna tanke.

Vad beträffar de anmärkningar, som den föregående talaren gjorde i fråga om sättet för utförandet av detta arbete, vill jag erinra därom, att en kommission av militära sakkunniga i sam- manhang med underhandlingarna om själva övenskommelsen in- gående behandlat sättet för arbetets utförande. Det har därvid från svensk sida gjorts gällande, att det vore av vikt, att fäst- ningarna komma bort under innevarande år. Med hänsyn till detta önskemål har antalet av de svenska trupper, som skulle få användas för detta ändamål, blivit bestämt till 150 man. Det har nämligen varit de sakkunnigas enhälliga mening, att med 150 man kan det medhinnas att få fästningarna demolerade innan detta års utgång. Med en mindre trupp skulle detta vara omöjligt.

Att detta icke gärna kan giva någon anledning till farhagor på det håll, som den föregående talaren åsyftade, bör väl vara tyd- ligt, då man där är beredd villigt att ratificera konventionen.

Vad frågan om civil arbetskraft beträffar, har också denna varit föremål för en mycket ingående utredning av de militära sakkunniga, och dessa hava kommit till den slutsatsen, att det är absolut nödvändigt att använda sakkunnigt, fackmässigt utbildat manskap för detta arbete. Befästningarna bestå nämligen icke

blott, såsom herr Ström syntes antyda, av några vallar, utan bland annat även av i klippan sprängda rum, vilket är en av anledningarna till att arbetet drager så lång tid, som nu är beräknat.

Den tanken, att fästningarna skulle kunna lämnas kvar, som historiska minnesmärken, sedan de blivit desarmerade, förefaller mig fullkomligt absurd. Det kan väl icke vara tal om att betrakta som historiska minnesmärken fästningar, som äro uppförda under nyss avslutade krig med utomordentliga kostnader och med anlåtande av alla den moderna teknikens medel.

Lagförslag
ang. värnplik-
tigas inkal-
lande för viss
tjänstgöring å
Åland.
(Forts.)

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Efter hans excellens utrikesministerns anförande kan jag fatta mig mycket kort. Jag ber endast att få yttra några ord med anledning av herr Ströms anförande, i vad det rörde det belopp, som här begäres för utförande av ifrågakvarande demoleringsarbeten. Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på att detta är ett förslagsanslag och att sålunda vad som icke går åt för ändamålet automatiskt åter inflyter i statskassan, i dess kassaförslagsfond. Men det är tydligt, att det arbete, som enligt konventionen åligger Sverige, måste utföras, och att de kostnader, som äro förenade med detta arbete, också måste bestridas. Därför måste nödiga medel ställas till Kungl. Maj:ts förfogande.

Jag kan dessutom, herr talman, då jag nu har ordet, icke underlåta att giva uttryck åt min förvåning över att det över huvud taget från något håll inom svenska riksdagen kan resas någon invändning mot det förslag, som här föreligger, och minst hade jag väntat, att några invändningar skulle komma från yttersta vänstern.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman! När hans excellens utrikesministern svarade på herr Ströms anförande, så förebragte han ett försvar för att denna fråga icke förr förelagts riksdagen, men det var nog icke, om jag fattade saken rätt, herr Ströms mening att särskilt klaga över att behandlingen i riksdagen blev så kort, utan han sade, att han tyckte det var egendomligt, att denna fråga forceras fram, innan frågan om Ålands slutliga ställning blivit avgjord. Det förefaller, som om regeringen från början hade intagit den ståndpunkten, att Sveriges intresse vore tillräckligt tillgodosett, allenast fästningsverken bleve demolerade, att, som hans excellens yttrade, Sveriges intresse går ut på fästningarnas avlägsnande.

Nu skulle det hava varit synnerligen intressant, om man hade fått veta, huruvida denna konvention uteslutande är inriktad här på och kanske till och med begränsar Sveriges rörelsefrihet till detta, eller om konventionen lämnar öppet mera vittgående anspråk och yrkanden från svensk sida.

Lagförslag
ang. värnplik-
tigas inkal-
lande för viss
tjänstgöring å
Åland.

(Forts.)

Jag har också liksom herr Ström den känslan, att frågan kanske icke bort forceras fram nu, innan frågan om Ålands slutliga statsrättsliga ställning blivit klarlagd. Vi se ju, att man även från finsk sida tyckes handla utan hänsyn till att Åland möjligen kan komma att intaga en annan statsrättslig ställning, än det nu gör.

Jag har den åsikten, att det icke kan vara nog med de åtgärder, som nu planeras, utan att frågan om Åland måste få en annan och mera djupgående lösning, som fullt tillfredställer svenska intressen, och jag hoppas, att det, som nu är överenskommet, icke lägger några hinder i vägen härför.

Herr Ström: Jag måste säga, att det måste vila ett olycksöde över alla Ålandsfrågor, när det gäller kungl. propositioner. När det förra året förelades riksdagen en proposition, som avsåg att sända manskap till Åland, så var det precis på samma sätt. Riksdagen fick några tiotal timmar på sig till sitt förfogande, och det var en ren lycklig slump, att det då lyckades att åtminstone få till protokollet antecknade sina b-tänkligheter gent emot det hastverk, som då gjordes, och gent emot vad som kunde befaras komma att inträffa. Jag vill erinra herrarna om vad som då också kom att inträffa och hur nära, hur oerhört nära vi på grund av denna manskapssändning till Åland voro att komma ut i ganska svåra äventyrligheter. Jag vill erinra om de redogörelser som hava lämnats här i kammaren i anslutning till konstitutionsutskottets granskning av vederbörande statsrådsprotokoll över vad som timade vid den tiden.

Jag kan sålunda förstå, att det kan vara en rad av sådana olyckliga omständigheter, som nu hava gjort, att frågan icke kunnat förr komma på riksdagens bord, men däremot kan jag icke förstå, att man försöker driva denna sak så hastigt som man gör från regeringens sida. Det hade väl icke varit alldeles omöjligt att kunna få ett något lugnare tempo i denna saks behandling. Om en så viktig sak som den här föreliggande skulle kräva att riksdagen finge ha ett extra plenum, så är väl det ändå något som skulle låta sig försvara, när man vet, vad det gäller.

Men för övrigt röra vi oss ganska mycket i mörkret, ty vi veta icke, vad denna konvention innehåller, och vi veta icke, vad som ligger bakom. Det gör också, att man blir ännu mera betänksam. Hade alla papper varit lagda på bordet för riksdagen hade man kanske funnit, att det icke är så farligt, som det ser ut men nu äro icke dessa papper lagda på bordet, och därför vet man icke, vad som kan ligga där bakom.

Beträffande hans excellens yttrande om Ålandsbefästningarnas historia äro vi alla överens därom och det tror jag i varje fall ingen kan bestrida, att motionären, herr Lindhagen, väl mera än någon är intresserad av att få bort alla slag av militära föranstaltningar. Men här är det ju fråga om en rent praktisk sak, nämligen huruvida om man kan få bort alla vapen och vad som

är viktigast ur militär synpunkt, det är klokt, att kasta ut närmare en miljon på att även rasera vallar och spränga ett och annat rum, som nu hans excellens antydde.

Det har av motionären framhållits, att dessa skulle kunna stå som historiska minnesmärken. Om också jag för min del icke sätter något större värde på minnesmärken av det slaget, utan lika gärna skulle se, att de försvunne, om det icke kostade för mycket, så tycker jag i alla fall, att det finns någon reson i detta. I synnerhet förstår jag icke, varför det skulle vara någon risk i det, om, såsom jag antar, att de närvarande och även regeringen hoppas, Åland skall komma att tillfalla Sverige. Jag har nu den uppfattningen, att det vore det allra bästa, om det bleve en liten fri östat därute, men då den lösningen väl icke är tänkbar då jag vet, att man över allt har den uppfattningen, att Åland kommer att tillfalla Sverige, och då Sverige väl icke har några aggressiva tendenser eller skulle ha den meningen bakom att använda dessa kvarstående rudimentära befästningar för något krigiskt ändamål, så förstår jag ännu mindre, varför man skulle behöva kasta ut så ofantligt med pengar för detta ändamål. Det viktigaste är naturligtvis att få bort vapnen, och det är ingen, som motsätter sig detta.

Vad sedan angår frågan om civil arbetskraft, vill jag säga, att där verkade herr utrikesministerns ord minst övertygande av allt vad han sade. Det är alldeles riktigt, att det behöves sakkunnigt folk, men de sakkunniga äro väl just dessa ingenjörer, som man behöver, och det finns väl också sakkunniga civila ingenjörer på detta område. Att det finnes sakkunnigt folk även bland civil arbetskraft, det antar jag, att man förstår. Da det är meningen att inkalla manskap, som är sakkunnigt, så bli de väl icke sakkunniga, därför att de hava uniform på sig, utan de äro sakkunniga förut, och de kunna väl vara lika sakkunniga såsom civila medborgare, dessa och deras yrkeskamrater. Det skulle alltså, enligt mitt förmenande, kunna låta sig göra lika bra att sända dit civil arbetskraft, och det är detta, att det icke begäres en sändning civil arbetskraft, som gör, att man befärad, att här kan föreligga något annat än vad som angives, och att det kan av omständigheternas makt bliva så, att den där manskapsstyrkan kommer att stanna där och kanske även att användas icke bara för just det nu angivna ändamålet.

Herr Kvarnzelius yttrade, att det bara är ett förslagsanslag. Ja, det är gott och väl, men det veta vi, att när det gäller sådana ting som dessa, tar man nog till så, att det kan beräknas gå åt. Jag vill erinra om, att den förra Ålandsexpeditionen var en ganska dyr historia. Kommer nu denna till, så ökar det summan ännu mycket mer.

Jag har sålunda icke av de skäl, som framförts, kunnat komma till annan uppfattning, än att motionärens förslag är det riktiga.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Hellner:

*Lagförslag
ang. värnplik-
tigas inkal-
lande för viss
tjänstgöring i
Åland.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. värnplik-
tigas inkal-
lande för viss
tjänstgöring å
Åland.

(Forts.)

Herr talman! Herr Ekman har till mig riktat en direkt fråga, huruvida den nu avslutade konventionen om demolering av befästningarna uteslutande är inriktad härpå, eller om den är kombinerad med någon annan fråga och binder Sveriges rörelsefrihet. Vad han åsyftade är tydligen, huruvida Sverige genom denna konvention skulle på något sätt ha givit på hand, att det avstår från varje tanke på Ålands förening med Sverige. Jag skall be att få besvara denna fråga med, att något sådant innehåller icke konventionen. Den är uteslutande inriktad på fästningarnas demolering.

Jag vill erinra om, att regeringen under förliden höst, i november månad, såsom blivit bekantgjort i pressen, till finska regeringen gjort en framställning om att de båda regeringarna skulle ena sig om att hänskjuta frågan om varthän Åland skall höra till folkomröstning på öarna. Denna fråga är ännu oavgjord, och regeringen inriktar alltjämt sina ansträngningar på att den skall avgöras i överensstämmelse med den framställning, regeringen då gjorde.

Anledningen till att regeringen ansett demoleringsfrågan böra fullföljas nu, och att man icke borde avvakta den andra frågans utgång är den, att regeringen betraktar frågan om befästningarna såsom en fristående fråga. Sverige har städse gjort gällande, att Ålandsöarna skola vara obefästa, i vems hand de än äro. Den omständigheten, att nu fråga uppstått om Ålands förening med Sverige utgör icke något giltigt skäl för Sverige att ändra sin ståndpunkt. Sådant skulle vara att alldeles se bort från att Ålandsservitutet tillkommit icke ensamt för Sveriges skull, utan i allmänt europeiskt och särskilt naturligtvis i alla östersjömakters intresse. En engelsk utrikesminister har vid ett tillfälle karakteriserat avtalet vid Pariserfreden rörande Åland på det sätt, att »det utgör en del av den lag, som gäller för Europas folk». Det är denna ståndpunkt, rättsståndpunkten, som Sverige alltid har hävdad och som svenska regeringen anser, att man bör orubb- ligt fasthålla.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr talman tillkännagav, att anslag före kl. 2 e. m. utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Anslag till
vissa demo-
leringsarbeten
å Åland.

Föredrogos och företogos till avgörande i ett sammanhang sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1919 under tredje huvudtiteln för bestridande av kostnader för utförande av vissa demoleringsarbeten å Åland; och

Anslag till
vissa demo-
leringsarbeten
å Åland.

(Forts.)

nr 3, i anledning av väckt motion med föranledande av Kungl. Maj:ts propositioner nr 256 angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1919 under tredje huvudtiteln för bestridande av kostnader för utförande av vissa demoleringsarbeten å Åland samt nr 257 med förslag till lag angående inkallande av värnpliktiga för fullgörande av viss tjänstgöring utom landets gränser.

I förstnämnda utlåtande hade utskottet i anslutning till Kungl. Maj:ts i proposition nr 256 gjorda framställning tillstyrkt, att riksdagen måtte för bestridande av kostnader för utförande av vissa demoleringsarbeten å Åland å tilläggsstat för år 1919 under tredje huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 700,000 kronor.

Utlåtandet nr 3 hade avseende på en inom första kammaren väckt, till statsutskottet hänvisad motion, nr 160, däri herr *Lindhagen* hemställt,

1:o) att regeringspropositionen om ett anslag på 700.000 kronor för demolering av befästningarna på Åland icke måtte vinna riksdagens bifall såsom innefattande, i sak ett fortsatt bortkastande av penningar utan någon begriplig nytta på bekostnad av jordens odling och andra styvmoderligt behandlade produktiva ändamål samt i formen för propositionens behandling ett lika obegripligt åsidosättande av folkrepresentanternas prövningsrätt;

2:o) att riksdagen ville i stället anhålla, att Kungl. Maj:t — oberoende av den vilande frågan om ålandsbefolkningens önsknings beträffande dess statliga samhörighet — måtte inleda internationella förhandlingar om en allmän överenskommelse, att befästningar på Åland ej finge vidare uppföras eller brukas och att de redan befintliga befästningsanläggningarna, vederbörligen demonterade från krigsredskap, sålunda hädanefter skulle vara att betrakta allenast som historiska minnesmärken.

Efter överenskommelse mellan stats- och första lagutskottet hade denna motion överlämnats till sammansatt stats- och första lagutskott, och detta utskott hade i nu ifrågavarande utlåtande hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Ström: I anslutning till vad jag förut yttrat ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Lindhagen väckta motionen, och jag kommer på motionärens uttryckliga önskan att här även begära votering.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att rörande nu föredragna utlåtanden annat yrkande ej förekommit än, av herr Ström, att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställanden bifalla den i ämnet väckta motionen.

Anslag till
vissa demo-
leringsarbeten
å Åland.
(Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtanden hemställt samt vidare på bifall till herr Ströms yrkande; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställanden, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ström* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och första lagutskottet hemställt i sina utlåtanden nr 2 och 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, avslås utskottets hemställanden och bifalles den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 5.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avhändande av vissa utav byggnadskommisionen för dubbelspåret Rönninge—Ström förvärvade markområden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 182, angående omorganisation av försäkringsinspektionen m. m.;

nr 278, med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 54 och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

nr 300, angående anslag till arbetslöshetens bekämpande; och

nr 303, angående förhöjning av det ordinarie reservationsanslaget till arvoden åt extra länsnotarier m. m.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående uppförande å ordinarie stat av den vid arméns verkstäder eller eljest vid armén anställda, ständigt behövlige civila personal, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av väckta motioner om ersättning åt ingenjören G. Ericsson för liden förlust vid uppförande av kasernetablissemang för Västgöta regemente.

*Ersättning åt
G. Ericsson
för liden
förlust å viss
entreprenär-
arbete.*

Uti två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (nr 20) av herr *Carl Magnusson* m. fl. och den andra inom andra kammaren (nr 138) av herr *S. Welin* m. fl., hade hemställts, att riksdagen ville bevilja kronor 223,209: 98 för delvis ersättning av den direkta förlust, som byggnadsentreprenören vid kasernetablissemang för Västgöta regemente, ingenjör Gideon Ericsson, till följd av rådande kristid, lidit genom uppkommen och av vederbörande myndighet erkänd merkostnad, utöver den kontrakterade entreprenadsumman för ifrågakvarande arbete jämte ett års ränta å 6 procent med kronor 13,392: 60 eller tillsammans kronor 236,602: 58.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte å tilläggsstat för år 1919 bevilja ett förslagsanslag, högst, 167,408 kronor att efter Kungl. Maj:ts beprövande utgå till beredande av ersättning åt ingenjören Gideon Ericsson för liden förlust vid uppförande av Västgöta regementes kasernetablissemang.

Reservationer hade anförts

dels av herrar *J. Nilsson* i Skottlandshus, *H. G. W. Wrangel* och *J. B. Eriksson* i Grängesberg, vilka, med hänsyn till de konsekvenser, som ett bifall till motionen kunde medföra, yrkat avslag å densamma;

dels ock av herrar *P. A. Hansson* i Stockholm, *S. E. J. Lübeck* och *K. E. W. Söderhielm*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort ha viss angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte å tilläggsstat för år 1919 bevilja ett förslagsanslag, högst, 223,210 kronor att efter Kungl. Maj:ts beprövande utgå till beredande av ersättning åt ingenjören Gideon Ericsson för liden förlust vid uppförande av Västgöta regementes kasernetablissemang.

Herr Wrangel: Herr greve och talman! Det förevarande ärendet behandlades ju av förra årets lagtima riksdag. Första kammaren biföll då statsutskottets hemställan, vilken var överensstämmande med den, som nu ligger före, men andra kammaren avsåg den, och entreprenören fick icke någon ersättning. Nu har statsutskottet med ännu större majoritet än i fjol tillstyrkt ersättning åt entreprenören med tre fjärdedelar av hans beräknade förluster. Hur väl jag än förstår de synpunkter, som härvid varit ledande, och hur behjärtansvärd jag än anser saken vara just i detta speciella fall, har jag likvisst icke kunnat ändra ståndpunkt sedan i fjol. Det är uteslutande med hänsyn till de konsekvenser, som man kan befara av ett bifall till denna framställning, som jag för min del icke har kunnat följa statsutskottets majoritet. Skulle nämligen denna entreprenör få ersättning, är det att be- ara, att många liknande krav komma att resas, och detta icke allenast

*Ersättning åt
G. Ericsson
för förliden
förlust å visst
entreprenad-
arbete.*

(Forts.)

av personer, som hava haft byggnadsarbete åt sig anförtrodda, utan även andra — varv, verkstäder, kanske skjutsentreprenörer. Dessutom torde man väl näppeligen kunna förneka, att blivande entreprenadkontrakt hädanefter skulle komma att bli mer eller mindre osäkra, om man börjar med att släppa av på de krav, som man förut så strängt har hållit på såväl från riksdagens som från Kungl. Maj:ts sida.

Personligen bjuder det mig mycket emot att nu yrka avslag på de gjorda framställningarna, allra helst som jag medger, att här i detta speciella fall finnas många skäl, som tala för ett bifall — såvitt jag förstår, har entreprenören varit lojal och gjort sitt allra bästa. Men jag kan icke frångå min övertygelse om vådan av konsekvenserna till ett bifall, och därför nödgas jag, om än med svidande hjärta, yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Såsom den föregående ärade talaren anmärkte, har denna kammare redan förliden riksdag varit i tillfälle att pröva detta ärende, och den intog då samma ståndpunkt, som statsutskottet i år intagit. Jag delar den föregående talarens uppfattning därom, att man får med mycket stor försiktighet beträda det område, som ifrågavarande förslag rör sig på, men så som detta ärende föreligger och efter den noggranna prövning, som det har varit föremål för, måste man erkänna, att billighetsskålen här äro så starka för ett bifall till motionen, att det skulle förvåna mig, därest denna kammare i år skulle intaga en annan ståndpunkt än förlidet år. Enhälligt har från alla hall vitsordats, att det arbete, som utförts, är gjort på ett synnerligen förtjänstfullt sätt, och att det således icke i något avseende finnes något att erinra däremot, och lika enhälligt hava alla vitsordat, att de räkenskaper, som ligga till grund för ersättningsanspråket, äro av den beskaffenhet, att icke någon som helst anmärkning kan göras emot dem. De uppgifter, som av motionären framlagts i frågan hava sålunda visat sig vara med verkliga förhållandet överensstämmande. Vidare kommer därtill, att entreprenören som alltid i liknande fall fått vidkännas en del kostnader för vissa reparationsarbeten, som hava utförts under ansvarighetstiden.

Trots det att entreprenören hela tiden var medveten om, att han skulle lida förlust på detta arbete, försökte han icke att komma ifrån någonting. Han har i rätt tid träffat avtal med sina arbetare om förhöjda löner, där han eljest, om han velat, kunnat finna en förevändning för att genom återopande av force majeure bliva befriad från entreprenaden. Med ett ord, entreprenören har gjort allt, vad på honom ankommit, och det skulle förefalla mig i hög grad anmärkningsvärt, därest staten i ett fall som detta skulle vägra att träda emellan och lämna gottgörelse för den mycket betydande förlust, entreprenören här fått lida. Ingen enskild byggherre skulle tillåta sig något sådant, ifall han hade någon rättskänsla, utan skulle anse det självfallet att han borde träda emellan, och det förefaller mig, att staten i sådant hänseende icke bör

behandla sina entreprenörer sämre, än vilken enskild som helst skulle vilja göra.

För min del hyser jag den meningen, att det hade varit rättast och riktigast, att hela det belopp, som i motionen begärts, även av riksdagen beviljades. Men då det för framtiden är av yttersta vikt, att entreprenadsystemet inför den allmänna meningen icke förlorar något i bindande kraft, har utskottet ansett sig nödsakat föreslå, att entreprenören i allt fall skulle få bära en del av förlusten. Utskottet har stannat vid att anse, att en förlust av 25 % bör entreprenören skäligen kunna själv vidkännas, och därför har utskottet funnit sig bära tillstyrka, att 75 % av den styrkta förlusten skulle ersättas av statsmedel.

Då jag anser det förslag, som utskottet i detta hänseende framlagt, synnerligen väl motiverat, hemställer jag, att kammaren icke måtte av hänsyn till de betänkligheter, som uttalats av den förste ärade talaren, låta förleda sig till att avvisa de rättmätiga anspråk, som i motionen framställts, och hemställer jag om bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson, Carl: Herr greve och talman! Såsom motionär i detta ärende ber jag att få yttra några ord.

Då vi även i år vågat återkomma med vår motion, har det varit på den grund, att kammaren föregående år utan votering biföll ett liknande förslag. Statsutskottet har välvilligt upptagit vårt förslag även i år. för vilket jag ber att få framföra min tacksamhet. Det har dock varit delade åsikter. Inom utskottet hava, som synes, tre medlemmar av detsamma yrkat rent avslag och tre andra liksom motionärerna ansett, att entreprenören borde erhålla full ersättning eller 223,210 kronor. Utskottsmajoriteten har dock, såsom föregående talare nämnde, stannat vid att föreslå ersättning till endast 75 % av förlusten. Samme talare har även så tydligt och klart redogjort, varför ersättning bör beviljas till ingenjören Ericsson, att jag icke behöver vidare orda om den saken. Jag finner det dock egendomligt, att utskottet, såsom här står, anser, att det i denna sak bör vädjas till Kungl. Maj:ts beprövande. Det synes mig egendomligt, då ärendet är till alla delar så väl utrett. Vi hade hoppats, att riksdagen i år skulle taga steget fullt ut och bevilja den föreslagna ersättningen, som dock icke på långt när skulle bliva fullständig, då därtill äro att lägga åtskilliga andra kostnader, som drabbat entreprenören, nämligen för vissa kompletteringsarbeten, varför kostnaderna uppgå till ett belopp av 14,318 kronor 16 öre. Läger man därtill den ränteförlust, som uppkommit, sedan arbetet avlämnats i januari 1917, efter 7 % 32,750 kronor 81 öre, och vidare ersättning för entreprenörens eget arbete under två och ett halft år eller efter 10,000 kronor per år 25,000 kronor, så kommer man till en slutsumma, som med 72,070 kronor 97 öre överstiger den begärda summan 223,210 kronor. Vi hade därför ansett det icke vara obilligt begärt, att ingenjören Ericsson beviljades ett års

*Ersättning åt
G. Ericsson
för liden
förlust å vissel
entreprenad-
arbete.*

(Forts.)

Ersättning åt ränta med 13,392 kronor 60 öre till ytterligare lindrande i någon mån av hans förlust.
G. Ericsson
 för liden
 förlust å visst
 entreprenad-
 arbete.
 (Forts.)

Jag skall emellertid avstå från att yrka bifall till motionen i dess helhet och, med frånträdande av kravet på den räntegottgörelse, som av oss begärts, bedja, herr greve och talman, att få yrka bifall till den av herrar Hansson, Lübeck och Söderhielm avgivna reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att beträffande nu föredragna utlåtande framkommit följande yrkanden: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna skulle avslås; samt 3:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr P. A. Hansson i Stockholm m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 157, med förslag till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914;

nr 245, angående förhöjd tilläggs pension åt läroverksadjunkten J. H. Hjorth;

nr 255, angående personlig tjänst hos skolöverstyrelsen för extra biträdet C. H. Nilsson;

nr 272, angående ändring i gällande grunder för pensionering av arméns befäl och underbefäl med vederlikar samt angående tiden för avgång ur tjänst;

nr 273, angående personligt lönetillägg m. m. åt generalfältläkaren F. J. Bauer;

nr 274, angående tillfällig löneförbättring åt öververkmästaren J. F. Engblom;

nr 275, angående försäljning av en kronan tillhörig tomt i Marstrand;

nr 276, angående pensionsförbättring för viss personal vid armén;

nr 277, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1919 under fjärde huvudtiteln för vidtagande av erforderliga förbättringar av sjukhusförhållandena vid arméns truppförband;

nr 280, angående rätt för vissa förutvarande lärarinnor vid enskilda läroanstalter att komma i åtnjutande av tilläggs pension;

nr 304, med förslag till lag om skyldighet i vissa fall att vid flottled anordna härbärgen åt flottningsarbetarna;

nr 305, angående pensionsförhållandena för övningslärare vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och statens folkskoleseminarier;

nr 311, med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 1, 8, 11, 21.

23 och 35 i förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd;

nr 319, med förslag till lag angående upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan; samt

nr 331, angående åtgärder för utvidgning och förbättring av Grytans artilleriskjutfält.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för ordnande av postpersonalens i Stockholm bostadsfråga;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående be- myndigande för järnvägsstyrelsen att utgiva ersättning i anledning av järnvägsolyckan vid Getå jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ge- mensamt rörelsekapital för statens vattenfallsverks fastighetsförvalt- ning m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets memorial nr 13, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 10 i anledning av Kungl. Maj:ts pro- position med förslag till lag om rätt till litterära och musikaliska verk, lag om rätt till verk av bildande konst samt lag om rätt till foto- grafiska bilder ävensom i ärendet väckta motioner, bifölles vad utskot- tet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts ut- låtande nr 3, i anledning av väckt motion om ändring i gällande be- stämmelser angående utlämnande från apotek av viss homöopatisk medicin.

Utskottets hemställan bifölles;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom ut- drag av protokollet delgivas andra kammaren.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskot- tets utlåtande nr 5 A, angående regleringen av utgifterna under riks- statens för år 1920 femte huvudtitel, innefattande anslagen till sjö- försvarsdepartementet.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Första kammarens protokoll 1919. Nr 19.

Punkterna 9 och 10.

Lades till handlingarna.

Punkterna 11 och 12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Punkterna 14 och 15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarna.

Punkterna 17—20.

Vad utskottets hemställt bifölls.

Punkten 21.

*Anslag till
vissa ändringsarbeten
vid flottans
station i
Karlskrona.*

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet framställda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till ändring och modernisering av sjömanskårens vid flottans station i Karlskrona avträdesinrättningar på extra stat för år 1920 bevilja ett reservationsanslag av 81,700 kronor.

Herr Kaijser: I denna punkt hemställer utskottet, att riksdagen må bevilja 81,700 kronor för ändring och modernisering av sjömanskårens vid flottans station i Karlskrona avträdesinrättningar. Läser man det statsrådsprotokoll, som rör denna fråga, står där, att stationsbefälhavaren i Karlskrona den 20 juli 1918 inkommit med den begärda förnyade utredningen, och »utgjorde kostnaden enligt denna utredning 73,000 kronor, vartill borde läggas 2,200 kronor för byggnadens höjande, så att, om det skulle visa sig behöfligt, i framtiden septisk tank för sönderdelning av fäkalierna kunde anläggas». Ser man på Kungl. Maj:ts förslag till ny hälsovårdsstadga, står där i 13 § 4 mom.: »Utan hinder av här ovan meddelade bestämmelser kan hälsovårdsnämnden på ansökan medgiva anordnandet av vattenklosett, därest densamma är så inrättad, att orenlighet och spolvatten medelst underjordisk ledning omedelbart föras ut i lämpligt vattendrag», och uti därtill hörande statsrådsprotokoll står det så här: »Genom denna skärpning av kommittéförslaget bestämmelser avses att uttryckligen förbjuda de reningsanordningar inom de en-

skilda tomterna i form av så kallade septic tanks och rensningsbrunnar, vilka en tid förmenats vara sanitärt fördelaktiga, men som numera ådagalagts vara overksamma. Således, om detta förslag till hälsovårdsstadga, såsom jag förmodar, blir antaget, och då jag hyser samma åsikt som civilministern, att dessa septic tanks icke äro till nytta, utan snarare till skada, anser jag, att den summa som här föreslagits, 81,700 kronor, kan nedbringas med 2,200 kronor, som avse byggnadens höjande för att möjliggöra anläggandet av en septic tank.

Jag hemställer alltså, att det i denna punkt förordade anslaget måtte nedsättas till 79,500 kronor.

Herr Kvarnzelius: För min del anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan. Det förefaller mig nämligen som om det skulle vara något äventyrligt, därest riksdagen på rak arm utan noggrannare överbägande skulle godkänna det förslag, som framlagts av den föregående ärade talaren. Däremot synes det mig icke äventyrligt att gå med på Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag, ty de penningar som icke gå åt för arbetets utförande komma ju att besparas. Men det skulle vara till skada, om riksdagen icke beviljade tillräckliga medel och på denna grund de arbeten icke kunde vidtagas, som erfordras för att förbättra de sanitära förhållandena vid flottans station i Karlskrona, vilka lära vara synnerligen dåliga.

Jag tillåter mig därför, som sagt, att yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, att anslaget bestämdes till 79,500 kronor; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med överbägande ja besvarad.

Punkterna 22—30.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 31—34.

Lades till handlingarna.

Punkten 35.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet framställda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte av det utav 1918 års lagtima riksdag för artilleribestyckning å vissa 1:a klass undervattensbåtar beviljade reservationsanslaget av 120,000 kronor på extra stat för år 1920 anvisa återstående, ännu icke använt beloppet 60,000 kronor.

*Anslag till
vissa ändringsarbeten
vid flottans
station i
Karlskrona.
(Forts.)*

*Anslag till
artilleri-
bestyckning å
vissa under-
vattensbåtar.*

Anslag till
artilleri-
bestyckning å
vissa under-
vattensbåtar.

(Forts.)

I avgiven reservation hade herrar *J. B. Eriksson* i Grängesberg, *J. Olofsson*, *O. H:son Waldén*, *P. A. Hansson* i Stockholm och *C. R. Jansson* i Falun hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Ström: Jag skulle redan vid någon av de föregående punkterna hava kunnat yrka avslag på där gjord framställning om anslag för att tillkännagiva vår gamla ståndpunkt, att vi icke äro med om militära bevilningar, men jag har uppskjutit detta yrkande till den första punkt, där reservation förekommer, och det är den nu föreliggande, vid vilken reservation avgivits av herrar Eriksson i Grängesberg, Olofsson m. fl., vilka yrkat avslag på förevarande framställning. Men såsom man finner, är det icke någon från denna kammare, som deltagit i denna reservation, och det synes mig vara ett uttryck för att, när någon gång det förekommer en andra kammarreservation, som går ut på att åstadkomma besparingar å militära anslag eller i övrigt att i någon mån beskära militarismen, så stöter den alltid på patrull här i första kammaren. Och om ett sådant förslag angående sparsamhet med statsmedel skulle gå igenom i andra kammaren och gå till gemensam votering, inträffar i regeln, att första kammaren segrar, trots att den är mindre än andra kammaren. Detta just i fråga om militära anslag. Vi hade vid de senaste gemensamma voterigarna ett par sadana exempel på att första kammarens mening segrar över andra kammarens. Och detta är i synnerhet fallet, när det är en vänsterregering, som sitter vid makten. Med en högerregering finns åtminstone någon möjlighet för dem, som äro emot sadana här anslag, att, då reservation avgivits i andra kammaren och denna reservation där bifallits få densamma igenom vid en gemensam votering. Men med en vänsterregering, som egentligen tillkommit för att beskära militarismen, blir majoriteten såsom förvandlad; då går det i allmänhet att få igenom även stora anslag, och det hjälper icke, att en eller annan reservant i andra kammaren, ja, icke ens många, yrkat avslag. Här förekommer också ett politiskt dubbelspel, ty i agitationen och icke minst vid valtillfällena förkunna företrädarna för de bada mellanpartierna, att de i riksdagen reserverat sig mot beviljande av dylika anslag, och att det är högeren, som genomdrivit det, och detta trots ställningen i själva verket är sådan, att mellanpartierna hava majoritet, fast de icke vilja begagna den vid de gemensamma voterigarna.

Jag har velat anföra detta, ty jag anser det oriktigt att på detta sätt förfara, ehuru väl jag kan förstå, att då det är en vänsterregering, som begär militära anslag, den har en villig majoritet än en högerregering, som skulle begära ett motsvarande anslag. Men något så alldeles tilltalande är det egentligen icke.

Vad nu den föreliggande punkten beträffar, gäller den artilleribestyckningen av vissa undervattensbåtar, och jag kan icke finna annat, än att då vi hava en kommission, som åtminstone några dagar hette avrustningskommissionen och sedermera den militära

besparingskommissionen samt även om den nu heter försvarskommissionen. i alla fall bar till uppgift att åtminstone i någon mån begränsa de militära utgifterna, och da i varje fall utreduing i hithörande ämnen nu försiggar, man borde kunnavänta med beviljandet av en hel del av de anslag, som nu begäras av regeringen, och som statsutskottets majoritet varit underdänig nog att gå med på.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka avslag på den föreliggande punkten och bifall till den av herr Eriksson i Grängesberg m. fl. afgivna reservationen.

Herr Lindblad, Anders: Om föregående ärade talare sett efter i förteckningen å de ledamöter, som varit närvarande vid utskottets behandling av detta ärende, borde han hava funnit att åtskilliga av dem, som icke voro närvarande, kanske skulle kunna tänkas hava reserverat sig, ifall de varit närvarande. För min del var jag icke närvarande, då beslut i föreliggande ärende fattades inom statsutskottet. Hade jag det varit, skulle även jag hava tillhört reservanterna. Jag har samma uppfattning, som den ärade talaren uttryckte. att vi under nuvarande förhållanden icke böra bevilja anslag till andra poster än sådana, som äro absolut behöfliga, förrän vi få se, huru det kommer att ordnas med försvaret över huvud taget. Vid det förhållande att en kommission nu är tillsatt, är det, enligt min mening åtminstone uppenbarligen icke klokt att bevilja vare sig större eller mindre anslag, och framför allt icke större till försvaret, där det är möjligt att därmed kan anstå, och i en hel del fall synes detta vara möjligt.

Det är för övrigt icke endast i fråga om denna punkt, som mina partivänner i statsutskottet reserverat sig, utan även i fråga om en hel del andra punkter, där goda skäl synas mig föreligga för att anslaget icke bör beviljas, och jag begagnar detta tillfälle för att, medan jag har ordet, icke blott yrka bifall till nu förevärande reservation, utan också säga ifrån, att jag är betänkt på att jämväl vid övriga punkter, där mina partivänner reserverat sig, yrka bifall till deras där avgivna reservationer.

Herr Wrangel: Det gäller ju här ett anslag till artilleri-bestyckning å vissa första klassens undervattensbåtar, vilket anslag beviljades av 1918 års lagtima riksdag och varav återstoden, 60,000 kronor, nu skulle för ändamålet anvisas. För min del kan jag icke finna annat, än att när fartygen finnas och arbetena redan äro i gång, det vore i högsta grad oklokt att avbryta och icke fullfölja dem. Jag kan icke närmare ingå på ärendet, eftersom det är hemligt, men jag tror icke heller det skall behövas. Det gäller som sagt arbeten, som skola avslutas och för vilka riksdagen redan beviljat de erforderliga medlen.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till
artilleri-
bestyckning å
vissa undervattensbåtar.
(Forts.)

*Änslag till
artilleri-
bestyckning å
vissa under-
vattensbåtar.*

(Förta.)

Herr Ström: Jag vill endast säga herr Lindblad, att jag är övertygad om att, ifall han varit närvarande, han skulle hava reserverat sig, men detta hindrar ingalunda, att om reservationen skulle segra i andra kammaren, detta anslag kommer att av riksdagen beviljas vid gemensam votering, särskilt med tillhjälp av liberala röster, och det synes mig därför, att det skulle vara ett särskilt skäl för det parti han tillhör, vilket ju har stort inflytande på regeringen, och då sjöministern tillhör samma parti, att göra några ansträngningar för att regeringen icke måtte framställa dylika krav, som sedan beviljas av de liberala ledamöterna i riksdagen och av högern, sedan de bekämpats av sjöministerns egna partikamrater. Visserligen komma dessa att skylla ifrån sig och säga, att anslagen beviljats dels av högern och dels av liberalerna, och själva kunna de svära sig fria under valagitationen, men jag anser det alldeles icke riktigt, att man går så till väga och skulle därför vilja hemställa, att herr Linblad och hans partivänner ville vid en kommande riksdag i förväg göra användning av sitt inflytande och göra framställningar till sjöministern, så att vi då må få slippa se dennes militära äskanden genomdrivas av högern och liberalerna i förening mot socialdemokraterna.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ström* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 A punkten 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 12.

Punkten 36.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 37.

Lades till handlingarna.

Punkterna 38—41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 42 och 43.

Lades till handlingarna.

Punkterna 44 och 45.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 46.

Lades till handlingarna.

Punkterna 47—50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 51 och 52.

Lades till handlingarna.

Punkterna 53 och 54.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 55.

Uti en inom första kammaren av herr *H. Wrangel* väckt motion (nr 41) hade bland annat hemställts, att riksdagen ville besluta att av det utav 1918 års lagtima riksdag till ändring av vissa kustfästningarna tillhörande kanoner till luftkanoner beviljade anslaget av 214,900 kronor på extra stat för år 1920 såsom reservationsanslag anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 107,450 kronor.

Utskottet hade i nu föredragna punkt av angivna orsaker hemställt, att herr *Wrangel*'s förevarande motion nr 41, i vad densamma avsåge anvisande av medel för ändring av vissa kustfästningarna tillhörande kanoner till luftkanoner, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anförts av herrar *H. G. W. Wrangel* och *S. E. J. Lübeck*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen av det utav 1918 års lagtima riksdag till ändring av vissa kust-

*Om anslag till
ändring av
vissa kust-
fästningarna
tillhörande
kanoner.*

Om anslag till fästningarna tillhörande kanoner till luftkanoner beviljade anslaget av 214,900 kronor måtte på extra stat för år 1920 såsom reservationsanslag anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 107,450 kronor.

Om anslag till ändring av vissa kustfästningarna tillhörande kanoner.

(Korts.)

Herr Wrangel: Herre greve och talman! Då även detta ärende är av hemlig natur, är det tyvärr icke möjligt för mig att närmare redogöra för detsamma. Så mycket anser jag emellertid kunna nämna, att en av de mest påtagliga erfarenheterna från världskriget har varit, att om man icke äger luftkanoner, kanoner, som äro särskilt ägnade för att beskjuta flygplan, dylika med mycket stor sannolikhet att träffa, kunna utslunga bomber på särskilt viktiga och värdefulla föremål. Om man återigen äger och förfogar över särskilda luftkanoner, har det visat sig, att man kan få dessa flygare att hålla sig på högst betydande höjd, i regel 4,000—5,000 meter. Då äro de visserligen själva mycket svåra att träffa, men de bomber, som de kasta ned från sådan höjd, hava ytterst liten träffsannolikhet.

Nu beviljade förra årets lagtima riksdag på statsutskottets enhälliga tillstyrkan de medel, som erfordras för förändring av vissa kustfästningarna tillhörande kanoner till luftkanoner, men i år vill man icke fortsätta på den vägen. Jag finner för min del detta vara högst inkonsekvent och olyckligt och jag ber, herr greve och talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till min i ämnet väckta motion.

Herr Widell: Herr vice talman! Såsom framgår av utskottets betänkande förefinnas för ifrågavarande ändamal beviljade medel till belopp av 107,450 kronor, som ännu icke blivit disponerade. Under sadana omständigheter har utskottet icke ansett behöfligt att nu anvisa ytterligare medel, då två års anslag stå till disposition. Emellertid innebär denna utskottets ståndpunkt icke något som helst underkännande av det stora behovet av dessa anordningar. Detta har erkänts av föregående riksdag, då den beviljade medel för ändamålet, och jag kan i den delen fullständigt instämma i vad den föregående ärade talaren yttrade.

Då jag nu, herr vice talman, yrkar bifall till utskottets hemställan, sker det därför under den förutsättningen, att arbetena i fortsättningen komma att bedrivas med all möjlig skyndsambet och i den omfattning, som de till buds stående medlen det medgiva.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande punkt hemställt samt vidare därpå, att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innehölls i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 56.

*Om anslag till
vissa bestyck-
ningsanord-
ningar i
Vaxholms
fästning.*

Uti den under punkt 55 omförmälda inom första kammaren av herr *H. Wrangel* väckta motionen, nr 41, hade vidare hemställts, att riksdagen ville besluta att av det utav 1918 års lagtima riksdag till provisoriska anordningar för spärr- och strandbestyckning i Vaxholms fästning beviljade anslaget av 195,950 kronor på extra stat för år 1920 såsom reservationsanslag anvisa återstående, ännu icke anvisade belopp, 97,975 kronor.

Utskottet hade i förevarande punkt av angiven orsak hemställt, att riksdagen med bifall till herr *Wrangel*s motion nr 41 måtte av det utav 1918 års lagtima riksdag till provisoriska anordningar för spärr- och strandbestyckning i Vaxholms fästning beviljade anslaget av 195,950 kronor på extra stat för år 1920 såsom reservationsanslag anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 97,975 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *J. B. Eriksson* i Grängesberg, *J. Olofsson*, *A. Anderson* i Råstock, *J. Jönsson* i Revinge, *O. H:son Waldén*, *S. Bengtsson* i Norup, *P. A. Hansson* i Stockholm och *C. R. Jansson* i Falun, vilka ansett att utskottets yttrande bort hava viss angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att herr *Wrangel*s förevarande motion nr 41, i vad densamma avsåge anvisande av medel för provisoriska anordningar för spärr- och strandbestyckning i Vaxholms fästning, icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr *Ekman*, Carl Gustaf: Herr vice talman! Om jag hade haft tillfälle att deltaga i statsutskottets behandling av den föreliggande huvudtiteln, skulle jag på denna punkt förenat mig med de reservanter, som hemställt, att riksdagen i fråga om detta anslag icke borde gå längre än Kungl. Maj:t.

Trots att jag försökt att följa utskottets uppfattning i frågan, har jag icke kunnat finna något skäl, som skulle i den föreliggande punkten tala för att man förföre annorlunda än i den nyss behandlade. Och de motiv, som statsutskotts talesman i den punkten anförde för utskottets ståndpunkttagande, gälla, såvitt jag förstår, fullt ut jämväl i den föreliggande punkten.

Jag tror icke, att det är nödvändigt att ingå på en redogörelse för vad punkten i fråga avser. I den föreliggande motionen har upptagits en framställning från vederbörande militärmyndighet, som Kungl. Maj:t ansett sig icke böra framföra. Att utskottet i denna punkt utan anförande av något som helst skäl avvikit från Kungl. Maj:ts uppfattning och tillstyrkt motionen, är — som nyss nämnts — för mig fullständigt obegripligt. Min bestämda övertygelse är, att om man här skulle följa Kungl. Maj:t, detta icke innebär någon som helst våda eller något som helst försenande av åtgärder, som oundgängligen böra vidtagas.

Därför hemställer jag, herr vice talman, om bifall till den vid denna punkt i utskottets betänkande fogade reservationen.

Om anslag till
vissa bestyck-
ningsanord-
ningar i
Vaxholms
fästning.
(Forts.)

Herr Wrangel: Herr vice talman! Den föregående ärade talaren anmärkte särskilt på att utskottet för sitt förslag icke angivit några skäl. Ja, det kommer sig därav, att ärendet är av hemlig natur och att det därför icke är möjligt att framlägga de särskilda skäl, som här tala för ett bifall till framställningen. Utskottet har likväl sagt, att det anser, att ifrågavarande arbeten snarast möjligt böra komma till utförande, och här gäller det icke några nya beställningar, utan ett arbete, som kräver rätt lång tid, men som måste vara utfört, för att övriga anläggningar, som äro ofantligt mycket dyrbarare, skola kunna utnyttjas.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt där- under framkomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 57.

Utskottets hemställan bifölls.

Om anslag till
minmateriel
för kust-
fästningarna.

Punkten 58.

Uti den under punkterna 55 och 56 omförmälda av herr *H. Wrangel* inom första kammaren väckta motion, nr 41, hade bland annat hemställts, att riksdagen ville besluta, att av det utav 1918 års lagtima riksdag för anskaffning av minmateriel för kustfästningarna beviljade anslaget av 190,000 kronor på extra stat för år 1920 såsom reservationsanslag anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 95,000 kronor.

Utskottet hade i nu föredragna punkt av angivet skäl hemställt. att herr Wrangels förevarande motion nr 41, i vad densamma avsåge anvisande av medel för anskaffning av minmateriel för kustfästningarna, icke måtte av riksdagen bifallas.

Enligt en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *H. G. W. Wrangel* och *S. E. J. Lübeck* ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen av det utav 1918 års lagtima riksdag för anskaffning av minmateriel för kustfästningarna beviljade anslaget av 190,000 kronor måtte på extra stat för år 1920 såsom reservationsanslag anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 95,000 kronor.

Herr Wrangel: Herr vice talman! Det förhåller sig med denna punkt lika som med den rörande luftkanonerna så till vida, att även här det gäller ett anslag, som beviljades av förra årets lagtima riksdag och endast är fråga om anvisande av återstoden.

Jag kan icke närmare gå in på ämnet, men anhåller, herr vice talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den vid punkten fogade reservationen.

*Om anslag till
minmateriel
för kust-
fästningarna.
(Forts.)*

Herr Widell: Herr vice talman! Som den föregående ärade talaren erinrade, föreligger här samma förhållande som beträffande punkt 55, att ett ganska betydande belopp är beviljat, vilket ännu icke kommit till användning. Under sadana omständigheter har utskottet ansett sig icke behöva anvisa ytterligare medel.

I denna punkt föreligger ett ytterligare skäl härför, och det är, att de för närvarande högt uppdrivna priserna på minmateriel kunna göra det lämpligt att kanske något se tiden an, innan man forcerar arbetet.

För min del anhåller jag, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen i förevarande del, och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 59—62.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 63.

Uti en inom första kammaren av herrar *H. Wrangel* och *H. K. Ericson* väckt motion, nr 42, hade hemställts, att riksdagen måtte för materiel och skjutförsök vid marinen å extra stat bevilja ett belopp av 100.000 kronor, och därav anvisa hälften å tilläggsstat för år 1919, samt återstoden å extra stat för år 1920.

*Anslag till
materiel och
skjutförsök
vid marinen.*

Utskottet hade i nu föredragna punkt på anförda grunder hemställt, att herrar *Wrangels* och *H. K. Ericsons* förevarande motion nr 42, i vad den avsåge anslag för år 1920, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anmälts av herrar *J. Nilsson* i Skottlandshus, *O. Bergqvist*, *H. G. W. Wrangel*, *J. L. Widell*, *E. A. Hallin*, *A. R. Rooth*, *C. A. Stålberg*, *J. Erlansson*, *J. Jönsson* i Slätaker, *S. E. J. Lübeck* och *K. E. W. Söderhielm*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort äga viss angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av herrar *Wrangels* och *Ericsons* förevarande motion nr 42, för materiel och skjutförsök vid marinen å extra stat för år 1920 bevilja ett reservationsanslag av 75.000 kronor.

Anslag till
materiel och
skjutförsök
vid marinen.
(Forts.)

Herr Wrangel: Den förevarande punkten avser beviljande av medel för utförande av försök med artillerimateriel, omfattande såväl materielförsök som skjutförsök. Utskottet har avstyrkt denna framställning, men icke färre än elva av utskottets ledamöter hade reserverat sig däremot och förklarat, att de funnit det vara av synnerlig vikt, att de under världskriget vunna erfarenheterna beträffande artillerimateriel för vart lands vidkommande utnyttjas, och erforderliga försök snarast anställas, så att resultaten härav kunna vara till ledning vid en blivande revision av vårt försvarsväsende. Emellertid hava reservanterna nedsatt det av motionärerna äskade beloppet från 100.000 kronor till 75.000 kronor.

Jag vill beträffande denna fråga endast nämna några få ord, då även denna fråga åtminstone delvis är av hemlig natur. Vid anskaffningen och under tillverkningen av den artillerimateriel, till vilken senare årens riksdagar beviljat medel, har marinförvaltningen, i den man det låtit sig göra, tillämpat de förbättringar, som föranletts av tid efter annan under världskrigets gång gjorda erfarenheter. Detta har emellertid icke kunnat ske i önskvärd utsträckning framför allt på grund av brist på penningmedel. Penningmedel hava för liknande ändamål eljest beviljats av riksdagen både beträffande torped- och minväsendet samt för gnist- och flygmateriel, men marinförvaltningens hemställan om medel för ifrågasatt försök har icke blivit upptagen av Kungl. Maj:t i propositionen i år. Nu är emellertid förhållandet det, att om icke några penningmedel under den närmaste tiden ställas till marinförvaltningens förfogande för ändamålet i fråga, så kan icke marinens dyrbara artillerimateriel uppbringas till den modernitet, som den bör äga, och som den måste äga, för att den i krigstid skall kunna användas så effektivt som möjligt och efter tidens krav. Det rör särskilt frågan om att få ökade skottvidder, att få lysprojektiler, varigenom möjliggöres skjutning i mörker, och så kallade djupprojektiler mot undervattensbåtar samt en del andra försök. Det torde icke vara svårt att förstå, att, för att man skall kunna utföra ifrågasatt försök att kunna draga nytta av världskrigets lärdomar i det avseendet, man måste hava penningar, och det anslag, som reservanterna här äska, 75.000 kronor, är säkerligen ett minimum.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den vid punkten fögade reservationen.

Herr Kvarnzelius: Såsom den föregående ärade talaren erinrade har marinförvaltningen hemställt att medel måtte av riksdagen äskas för ändamålet. Förhållandet har emellertid vid prövning varit sådant, att Kungl. Maj:t icke funnit sig böra följa marinförvaltningen. Utskottet har icke gjort annat än ställt sig på samma ståndpunkt som Kungl. Maj:t, och det förefaller mig kunna bjudas ganska goda skäl för den ståndpunkten med hänsyn till den situation, vari vi för närvarande befinna oss både med hänsyn å utrikespolitiska och finansiella förhållanden. Tidpunkten är väl icke just nu synnerligen lämplig för att genom experiment söka ådagalägga

behovet av modernare och bättre artillerimateriel för marinen. Det är klart, att man aldrig kan få det så bra, att icke fackmännen anse, att det bör vara bättre, men i närvarande stund böra vi enligt min uppfattning främst inrikta våra strävanden på att någorlunda hålla den materiel, vi hava, i gott skick.

Det har av reservanterna sagts, att det är önskvärt, att dessa försök få ske innan en försvarsrevision kommer till stånd. Det förefaller mig, att erfarenheterna på detta område icke böra vara så bristfälliga, att icke en försvarsrevision kan få nödig vägledning för sin arbetsuppgift, även om icke ifrågasvarande medel beviljas för de försök, som motionen avser.

Jag hemställer, icke minst på grund av våra finansiella förhållanden, att kammaren måtte avslå motionen och biträda utskottets hemställan.

Herr Ericson. Hans: Då riksdagen under en följd av år beviljat anslag till utförande av försök med artillerimateriel, har detta anslag varit skäligen begränsat, blott 40,000 kronor om året, och det har länge varit otillräckligt för sitt ändamål. Anledningen till att riksdagen icke beviljat större anslag eller, rättare sagt, att man hittills icke framställt starkare krav på högre anslag, har varit, att man för dylika försök kunnat i någon mån anlita fartygsbyggnadsmedel, som av riksdagen beviljats. Det har nämligen gått till på det sättet, att när man anskaffat artillerimateriel för nya fartyg, man gjort försök med materielen, innan anskaffningen skett, och därför naturligtvis fått taga i anspråk någon del av fartygsbyggnadsmedlen. Numera är emellertid fartygsbyggandet, som vi alla veta, satt på avknappning, och nu stå icke vidare byggnadsmedel till buds för ifrågasvarande försök. Under sådana förhållanden är det enligt mitt förmenande alldeles nödvändigt icke blott för avslutande av de försök, som pågå, utan även för upptagande av ytterligare försök, att så skilda medel beviljas. Jag håller före, att det är synnerligen oklokt att uppskjuta försöken och göra anskaffning av materiel, utan att förut hava försökt den. Det blir i längden mycket dyrare, om man skall köpa materielen först och sedan göra försök, än om man gör försök först och köper materielen sedan.

Det hade varit önskvärt, att det belopp, som motionärerna begärt, kunde hava blivit av riksdagen bifallet, men då reservanterna yrkat på ett något lägre belopp, hemställer jag, herr vice talman, om bifall till reservationen.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr J. Nilsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till materiel och skjutförsök vid marinen.

(Forts.)

Punkterna 64—69.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 70.

Lades till handlingarna.

Punkterna 71—75.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 76.

Lades till handlingarna.

Punkterna 77—81.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 82—85.

Lades till handlingarna.

Punkterna 86 och 87.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 5 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1919 femte huvudtitel, innefattande anslagen till sjöförsvarsdepartementet.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Om anslag till
byggnader för
förläggning i
Hemsö
fästning.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till täckande av merkostnad för byggnader för förläggning i Hemsö fästning på tilläggsstat för år 1919 bevilja ett reservationsanslag av 550,000 kronor.

Utskottet hade i förevarande punkt av åberopade orsaker hemställt, att riksdagen måtte för bestridande av de särskilda kostnader, som kunde bliva en följd av uppskjutande till vidare av de för närvarande pågående arbetena å uppförande av byggnader för förläggning i Hemsö fästning, å tilläggsstat för år 1919 anvisa ett reservationsanslag av 50,000 kronor.

Herr statsrådet friherre Palmstierna: Såsom kammarens ledamöter behagade finna, gäller detta spörsmål rörande en kasernbyggnad i Hemsö fästning huruvida denna kasernbyggnad skall fullföljas eller ej. Jag finner, att statsutskottet enhälligt utan en enda reservation har gått på den linjen, att denna byggnad tills vidare icke borde uppföras. Jag tillåter mig likväl att underställa kammaren, huruvida ett beslut i sådan riktning verkligen är klokt. Det förefaller mig, som om man närmast hade gått på den linjen, att inom försvarskommissionen, vilken ju har tagit upp åtskilliga byggnadsfrågor, som av Kungl. Maj:t blivit till densamma överlämnade, majoriteten tillstyrkt att bygget icke skulle fullföljas. Alltså: här ha vi en byggnad, där arbetet bedrivs endast i viss omfattning, och nu skall ej heller detta fullföljas. Men jag är icke övertygad om, att man bör tillvägagå fullt så, om jag får använda uttrycket schablonmässigt, av det skäl, att man i varje särskilt fall bör göra en noggrann undersökning huru frågan ligger, och när man gör det beträffande detta fall, så tror jag, att man kanske blir tveksam, huruvida det även med den utgångspunkten, som utskottet valt, är riktigt att komma med ett uppskjutande. För det första får man ju utgå därifrån, att varje avbrytande av ett bygge kommer att medföra extra kostnader, dels med hänsyn till, att arbetarna få avlönas under någon viss kortare tid, sedan arbetet blivit avbrutet, och dels behöva ju alldeles speciella arbeten igångsättas för att byggnadsmaterialierna ej skola förfaras utan hallas i stånd till dess man fattat definitivt beslut i frågan.

Härtill kommer, och det ber jag få fästa uppmärksamheten på, vissa ersättningsanspråk. Statsutskottet har anvisat 50,000 kronor, som skola vara för dessa arbeten, genom vilka man söker förhindra förstöring, men jag har mig bekant, att i detta speciella fall komma dessutom elektiska och rörledningsentreprenörer med ersättningsanspråk på kronan. Jag yttrar mig naturligtvis ej alls över det befogade eller icke befogade i detta, jag vill endast fästa uppmärksamheten på, att kanhända sådana krav väckas. Nu kunna dessa 50,000 kronor, som anvisats, såsom jag nyss nämnde, räcka till dessa försvarsarbeten, men de räcka ej på något sätt däröver. Man bör i varje fall utgå från, att den möjligheten ej är utesluten, att avbrytandet av dessa arbeten kommer att åsamka kronan en kostnad, som går utöver dessa 50,000 kronor. Då inställer sig givetvis även med den ståndpunkt, som utskottet här valt, det spörsmålet: blir det dyrare eller billigare, om man fullföljer bygget? För min del har jag utgått därifrån, att även om byggnaderna ej skulle användas helt och hållet för militära ändamål utan endast till någon mindre del för kasernering av en mindre styrka, som behöves för de kvarvarande fästningsverken däruppe i Hemsö, skulle i alla fall ett avbrytande av bygget med säkerhet komma att bli dyrare för kronan därför, att det ändamål, som man hade avsett med denna byggnad, det komme väsentligen att medföra, att några större ändringsarbeten icke komme att behöva ske. Jag tänker då i främsta rummet därpå, att en byggnad för navigationsskolans behov länge

Om anslag till byggnader för förläggning i Hemsö fästning.
(Forts.)

Om anslag till byggnader för förläggning i Hemsö fästning.
(Forts.)

har varit påkallad, och här komma alldeles utmärkta lokaler att erbjuda sig för navigations-skolan, förutom att dessa lokaler äro väl ägnade för expeditions-verksamhet, det må nu vara länsstyrelsens eller andra arbeten det gäller. Huset är ju synnerligen välbeläget i en av stadens utkanter och är väl ägnat att hägna ett ämbetsverk. För övrigt: med hänsyn till den byggnad, som ligger där bredvid, nämligen för matsal och kokinrättning, så torde man även där utan mycken svårighet kunna få en mycket lämplig användning för denna byggnad, vare sig man sedan vill åstadkomma badinrättning eller tvätthus eller något dylikt.

Följaktligen har jag vid övervägandet av detta kommit till det resultat, att jag tror det är klokast med hänsyn till föreliggande omständigheter, att man fullföljer bygget på denna kasern. Statsutskottet har icke haft den meningen i frågan, och det är ju inträffat att erfara statsutskottets skäl. Tills vidare vill jag för min del vidhålla, att jag tror, att denna uppfattning, som jag här ådagalagt, kanske kommer i framtiden att visa sig ha varit den riktiga.

Herr Wrangel: Herr greve och talman! De skäl, som varit bestämmande för utskottet att icke gå med på Kungl. Maj:ts förslag om beviljande av ytterligare 550 000 kronor för fullbordande av ifrågavarande byggnader, äro i korthet de, att arbetenas fortsättande under nu radande dyrtid säkerligen skulle göra, att de bliva mera kostsamma, än om man nu gör ett litet avbrott i arbetet. Och vidare, att en kommande revision av vårt försvarsväsen måhända kan medföra en förändrad användning av dessa byggnader.

Då jag har anslutit mig till utskottets hemställan, så har jag emellertid för min egen del haft även andra skäl. Med hänsyn till den befattning, som jag har äran inneha, så kan det i sanning förefalla minst sagt egendomligt, att jag skulle kunna vara med om, att arbetena med dessa kasernbyggnader inställas, men mina skäl härtill anser jag vara fullt berättigade. För det första anser jag, att när arbetet med det väsentligaste, d. v. s. med fästningsbyggandet, inställts — och det har av Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande, men savitt jag förstår, med försvarskommissionens goda minne, blivit inställt — när så har skett, finnes det intet skäl att fortsätta byggandet av de sekundära anläggningarna. Mitt andra skäl är mera allmänt. Det är det, att man nu på den strängt belastade staten kan göra en besparing på en halv miljon. Och slutligen är det min förhoppning, att om man gör ett litet uppskov, så skola arbetena sedermera bliva betydligt billigare. Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kvarnzelius: Först ber jag att få lämna den upplysningen, att försvarskommissionen icke haft att yttra sig över fästningsbyggandet på Hemsö eller över dess inställande, utan det har

skett genom en Kungl. Maj:ts åtgärd, utan att försvarskommissionen haft något med den saken att göra.

Beträffande den fråga, som nu är föremål för kammarens prövning, finner jag för min del, att utskottet har synnerligen goda skäl för den ståndpunkt, som utskottet intagit. ty om det är så, att kasernen i fråga icke blir behöflig för förläggning av en trupp till Hemsö fästning, så är det tydligt, att den icke kan utan vidare användas för andra statsändamål, och i närvarande stund är det ingen, som med bestämdhet kan säga, för vilket ändamål den kan komma till användning. Angående vad herr statsrådet yttrade om att här möjligen kunde bli lokaler för navigationsskolan, så är det icke sagt, att dessa lokaler äro lämpliga eller till hela sin omfattning erforderliga för det ändamålet. Fråga kan uppstå om icke dispositionen av denna byggnad för annat ändamål vore bättre och mera ändamålsenligt, antingen för staten, orten, länets landsting eller Härnösands stad. Men om det skulle bli fråga om att disponera byggnaderna för annat ändamål än det, varför de äro uppförda, så är det tydligt, att det åtminstone måste vidtagas *någon* förändring på dem, och då blir det givetvis en onödig kostnad, om man nu redan har utfört inredningsarbetet i dem, helst arbetskostnaderna nu äro särdeles dyra. Även om kasernerna framdeles skulle komma att användas till truppförläggning, så anser jag, att om man nu beslutar inställandet av arbetena så kunna de kostnader, som alltid äro förenade med ett avbrytande av ett byggnadsföretag, mycket väl vinnas igen genom den reduktion i byggnadspriset, som man hoppas under tiden skall äga rum. Som herrarne se, så är det ursprungligen räknat med, när detta byggande bestämdes, att det skulle kosta 1,100,000 kronor. Nu begär Kungl. Maj:t ytterligare 550,000 kronor. Byggnaderna äro sålunda icke så nära färdiga, som det framgick utav propositionen och som det även framgick av herr statsrådets yttrande. Det är ju ända till $\frac{1}{3}$ som återstår, och de medel, som statsutskottet förordar skola utgå, äro avsedda att användas för sådant ändamål, som icke kan hänföras till ett arbete, som är onödigt, när byggnadsarbetet åter skall upptagas, om byggnadsplanen skall fullföljas. Det är målning av yttre delar av träverket, det är rappning av husen och dylika arbeten, som nu skulle verkställas och som ju alltid skola äga rum för fullföljandet av bygget, men dock endast sådana arbeten, som nu äro erforderliga för att bereda nödigt skydd för vad som redan är gjort. Men sedan dessa arbeten utförts, kan byggnadsarbetena mycket väl avbrytas.

Vad beträffar herr statsrådets yttrande om tillsynen och vården komma de att i vilket fall som helst ådraga statsverket kostnader. Ty om icke trupp skall dit förläggas kommer det alltid att gå någon tid, innan man kan bestämma sig för vem som skall få taga lokalerna i anspråk. Jag tror sålunda, att utskottet haft mycket goda skäl för sin ståndpunkt här, och jag tillåter mig herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet friherre Palmstierna: Herr talman! Jag

Första kammarens protokoll 1919. Nr 19.

Om anslag till byggnader för förläggning i Hemsö fästning.
Fort.

Om anslag till
byggnader för
förläggning i
Hemsö
fästning.
(Forts.)

begärde ordet bara för en kort replik med anledning av herr Wrangels yttrande. Det kan synas av herr Wrangels yttrande om försvarskommissionen, som om denna eller jag tagit initiativet till inställandet av dessa byggnader. Så är icke förhållandet, utan det är ursprungligen marinförvaltningen, vilken i en skrivelse till Kungl. Maj:t fäste uppmärksamheten på denna sak och ifrågasatte, huruvida icke dessa arbeten borde med hänsyn till föreliggande omständigheter upphöra. Vidare beträffande det väsentliga i Hemsö fästning, nämligen dess artilleri, varom riksdagen sedan kommer att fatta beslut, har ju även den ärade talaren varit med om, såvitt jag förstår, att det i varje fall icke skulle på den platsen komma till användning, och därmed har hela situationen med avseende på Hemsö fästning undergått en betydande förändring.

Nu har utskottets ärade ordförande framlagt de synpunkter, som utskottet vid förnyad prövning av frågan haft, och man har anfört, att det är dyrt att bygga nu. Men jag vill erinra, att just därför att arbetet begränsas, så kan arbetsstyrkan minskas och därmed även kostnaden, men en kontinuerlig arbetsdrift blir alltid billigare än annan, och just därför, att man under föreliggande omständigheter sökt anpassa sig och utsträckt tiden, till dess långt billigare tider inträda, blir det icke så dyrt att i mindre omfattning fortsätta arbetet. Herr Kvarnzelius sade, att vissa ändringsarbeten krävdes, om byggnaderna skulle användas på annat sätt, än man ursprungligen avsett. Detta bejakar jag, men enligt den uppfattning jag har, kommer det att bli *billigare* med dessa relativt små ändringsarbeten än att nu kasta ut pengar på sådant, som icke kommer att visa sig behövt. Jag tror, att kronan kommer att lida en förlust genom att gå med på statsutskottets förslag. Jag har velat för min del i varje fall meddela kammaren, att jag tror, att detta kommer att bli resultatet av en sådan kammarens åtgärd.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förvarande punkt hemställt.

Punkterna 10—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 21—25.

Lades till handlingarna.

På framställning av herr talmannen beslöts att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen skulle nedtagas.

Herr statsrådet friherre *Palmstierna* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 302, angående pensionsförbättring för viss personal vid marinen;

nr 332, angående understöd till efterlevande till vissa vid en minexplosion omkomna personer; och

nr 340, angående tillfällig förhöjning å dagavlöningen för visst manskap vid marinen.

Herr *Nilson, Karl August*, väckte en motion, nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid blindundervisningsanstalterna m. m.

Motionen hänvisades till statsutskottet.

Herr *Nylander* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till epidemilag.

Denna motion hänvisades till behandling av lagutskott.

Herr *Almer* väckte följande motioner:

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till hälsovårdsstadga; och

nr 165, om åvägabringande av utredning om och på vad sätt en rationell bostadsinspektion i förening med konsulentverksamhet i bostadsfrågan må kunna anordnas på landsbygden.

Dessa motioner hänvisades, nr 164 till behandling av lagutskott och nr 165 till första kammarens andra tillfälliga utskott.

Anmäldes och godkändes:

statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 65, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställningar angående arvoden åt personal vid valstatistik;

jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 66, till Konungen, i anledning av utav Kungl. Maj:t gjorda framställningar om anslag till kolonisation å vissa kronoparker; och

konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 67, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § och 18 § 11, 43, 55 och 56 punkterna i lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909.

Efter föredragning av de under sammanträdet avlämnade kungl. propositionerna hänvisades propositionerna nr 157, 304 och 319 till

behandling av lagutskott, propositionerna nr 182, 273, 274, 277, 300, 303 och 340 till statsutskottet, propositionerna nr 245, 255, 272, 276, 280, 302, 305 och 332 till bankoutskottet, propositionerna nr 275 och 331 till jordbruksutskottet samt propositionerna nr 278 och 311 till konstitutionsutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4,37 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 22 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse nr 64, till Konungen angående beviljande av statsanslag till anordnande av läkarmottagningar i vissa kommuner.

Anmälades och godkändes sammansatta stats- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående inkallande av värnpliktiga för fullgörande av viss tjänstgöring utom landets gränser; och

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1919 under tredje huvudtiteln för bestridande av kostnader för utförande av vissa demoleringsarbeten å Åland.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 70, till Konungen i anledning av vissa framställningar om anslag till underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel samt till byggnader för förläggning i Hemsö fästning m. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar av förordningen om kommunalstyrelse på landet; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 25, angående vissa pensioner och understöd;

nr 26, i anledning av väckta motioner om pension åt f. d. korrekturläsaren i riksdagens tryckeriexpedition G. M. Karlström;

nr 27, i anledning av väckt motion om pension åt förra notarien hos riksdagens andra kammare änkan Andrietta Katarina Lundgren;

nr 28, i anledning av justitieombudsmannens framställning angående förhöjning av de till befordrande av göromålen gång inom justitieombudsmansexpeditionen m. m. anvisade anslag;

nr 29, i anledning av justitieombudsmannens framställning angående tillfälligt anslag till bestridande av expenser vid justitieombudsmansexpeditionen;

nr 30, i anledning av väckt motion om anslag till maskinskriverskors anställande vid riksdagen under dess sammanträden; och

nr 31, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag om ändrad lydelse av 13 och 25 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 m. m.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Hellner* avlämnade

dels Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 225, med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst m. m.;

nr 226, med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer m. m.;

nr 227, med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.

nr 228, angående dyrtidstillägg för år 1919 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare;

nr 229, angående anslag för beredande av dyrtidstillägg och dyrtidshjälp under 1919 åt befattningshavare vid statens provningsanstalt;

nr 231, angående dyrtidstillägg för år 1918 å vissa jämlikt lagen den 12 mars 1886 angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift utgående ersättningar;

nr 244, angående docentinstitutionen vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet;

nr 247, med förslag till lag om arbetstidens begränsning;

nr 253, angående reglering av vissa löneförhållanden inom hovrätterna och nedre justitierevisionen m. m.;

nr 258, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 30 juni 1916 om krigskonjunkturskatt;

nr 259, med förslag till förordningar om ändring i vissa delar dels av förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhets-skatt, dels ock av förordningen samma dag om taxeringsmyndighe-ter och förfarandet vid taxering;

nr 262, angående anslag till undervisnings- och upplysningsverk-samhet för nykterhetens främjande;

nr 265, angående anslag till lantbruksskolor, lantmannaskolor och lanthushållsskolor;

nr 281, angående ytterligare anslag till täckande av brist i se-rafimerlasarettets räkenskaper för år 1918;

nr 283, angående understöd från småskollärares m. fl. ålder-domsunderstödsanstalt åt förra småskollärarynnan Helena Amanda Höglund;

nr 284, angående extra vaktmästare vid farmaceutiska institu-tet m. m.;

nr 297, med förslag till lag om fortsatt tillämpning under år 1920 av bestämmelser om överlåtelse av äkta makes kommunala rösträtt å den andra maken;

nr 298, angående användande av överskott i djurgårdskassan till säkerställande under år 1920 av Ulriksdals kungsgårds förvaltning och drift;

nr 299, angående medgivande i visst avseende rörande utförsel till Finland av viss mängd affinerat socker;

nr 308, angående understöd åt enskilda folkskoleseminarier;

nr 309, angående avlöning åt lärare vid folkskolor och vissa andra skolor under tjänstgöring till rikets försvar m. m.;

nr 310, med förslag till lag om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning m. m.;

nr 320, angående tillfällig förhöjning i dagavlöningen för man-skapet vid armén m. m.;

nr 321, angående pensionsförhållanden för tillförordnade rekto-rer vid de allmänna läroverken m. fl. undervisningsanstalter;

nr 322, angående beredande av ytterligare rörelsekapital för bränslekommissionen;

nr 323, angående restitution i vissa fall av erlagda tobakslis-ensavgifter;

nr 324, om anvisande av medel till beredande av tvångsuppfost-eran åt minderåriga manliga förbrytare m. m.;

nr 325, med förslag till grunder för krigstidsunderstöd under ecklesiastikåret 1919—1920 åt dels kyrkoherdar och komminister i nyreglerade pastorat samt vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emiritilöner;

nr 326, angående tillfällig lönereglering under år 1919 för vissa befattningshavare å ordinarie stat inom den civila statsförvaltning-
gen ävensom angående förstärkning av de till avlöande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariats-ersättningar m. m. anvisade medel;

nr 327, angående anvisande av medel för utförande av vissa undersökningsarbeten å Malmöhus slott;

nr 328, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 329, med förslag till förordning om uppskattning av mark i och för framtida skende taxering till jordvärde- eller jordräntestegringskatt m. m.;

nr 330, om vidtagande av provisoriska åtgärder till vinnande av ökat fängelseutrymme;

nr 333, angående anslag till arbetsrådet m. m.;

nr 334, angående räntefria studielån;

nr 335, angående den medicinska undervisningen vid universitetet i Lund;

nr 336, angående ombildning av vissa pensions- och ålderdomsunderstödsanstalter till en statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.;

nr 337, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 8:o i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 338, angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid folkhögskolor samt statsunderstöd åt nämnda skolor;

nr 339, med förslag till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete;

nr 341, angående anslag till åtgärder i prisreglerande syfte;

nr 342, angående anslag för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor;

nr 343, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § utsökningslagen;

nr 344, med förslag till förordning angående statsverkets kapitalökningsfond m. m.;

nr 345, med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m.;

nr 346, med förslag till ändrad lydelse av §§ 12, 54 och 105 regeringsformen, §§ 38, 50, 55, 56 och 74 riksdagsordningen samt § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen;

nr 347, med förslag till förordning om särskilda avdrag vid 1920 års taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt;

nr 348, angående upphjälpande av folkskoleväsendet inom lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning i Västerbottens och Norrbottens län samt inom Över-Kalix församling av Norrbottens län;

nr 349, angående ökat understöd för år 1919 till lanthushållsskolor;

nr 351, angående bestämmandet av det belopp, vartill driftkostnaderna för statens domäner för år 1920 må upptagas;

nr 352, angående tillskott till dyrtidstillägg för vissa lantmätare;

nr 353, angående dyrtidstillägg under år 1919 åt distriktsveterinärer;

nr 354, med förslag till ändrad lydelse av § 49 regeringsformen och §§ 18 och 24 samt § 38 mom. 1 riksdagsordningen;

nr 355, angående anslag till lantmäteriväsendet m. m.;

nr 356, angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid lantmannaskolor och lanthushållsskolor;

nr 357, angående tillskott till dyrtidstillägg för lantbruksingenjörer;

nr 358, med förslag till ändrad lydelse av §§ 6, 7, 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen och till övergångsstadgande däri;

nr 359, med förslag till lag om statsdepartementen;

nr 360, angående omorganisation av utrikesdepartementet samt förstärkning av Sveriges representation i utlandet;

nr 361, angående beredande av dyrtidstillägg under år 1919 åt vissa extra provinsialläkare;

nr 362, med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 2 § förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin;

nr 363, angående understöd åt småskoleseminarier m. m.;

nr 364, med förslag till lag om arbetstiden å svenska fartvg;

nr 365, med förslag till dels förordning angående försäljning för vissa ändamål av odenaturerad sprit, framställd ur avfallslut vid sulficellulosatillverkning, dels ock förordning om ändrad lydelse av 12 § förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin;

nr 366, angående krigstidstillägg åt vissa befattningshavare hos skytteförbundens överstyrelse;

nr 367, med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 kap. 11 § i lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad;

nr 368, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län;

nr 369, med förslag till lag om inskränkning för viss tid i rätten att överlåta fast egendom;

nr 370, med förslag till lag, innefattande ändring i 2 kap. 3 § kyrkolagen;

nr 371, med förslag till lag om ändrad lydelse av 14, 15, och 23 §§ i lagen den 13 juni 1902 angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn;

nr 372, angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter;

nr 373, angående beredande för år 1919 av ytterligare tillfällig löneförbättring åt statens folkskolinspektörer;

nr 374, med förslag till ändrad lydelse av § 17 mom. 1 riksdagsordningen;

nr 375, angående dyrtidstillägg för år 1919 åt biskoparna i Härnösands stift E. F. Lönegren och i Luleå stift O. Bergqvist;

nr 376, angående dyrtidstillägg för år 1919 åt sjömanspastorn i Kristiania H. F. V. Lyth;

nr 377, angående ersättning åt biskoparna i Härnösands och Luleå stift för vissa resekostnader;

nr 378, angående anslag till nordiska museet för beredande av dyrtidstillägg och dyrtidshjälp för år 1919 åt museets personal;

nr 379, med förslag till ändrad lydelse av § 15 regeringsformen;
nr 380, med förslag till lag om ändrad lydelse av 3, 4, 5 och 6 §§ i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstnehavares rätt till pension;

nr 381, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften;

nr 382, angående ersättning till värnpliktige J. Carlström i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 384, med förslag till lag om ändring i lagen om skiljenämnden den 28 oktober 1887;

nr 385, med förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område;

nr 386, med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen;

nr 387, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften; samt

nr 388, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften;

dels ock Kungl. Maj:ts skrivelser:

nr 230, med tillkännagivande att i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln bebadad framställning till riksdagen angående förstärkning av kommerskollegii arbetskrafter för behandling av vissa ärenden rörande elektriska anläggningar icke kommer att föreläggas riksdagen;

nr 282, med tillkännagivande, att en i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln bebadad framställning icke kommer att föreläggas riksdagen m. m.; samt

nr 350, med tillkännagivande att i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln bebadad framställning till riksdagen angående anslag för år 1920 till byggnadsarbeten vid Alnarp icke kommer att föreläggas riksdagen.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 39—41, första lagutskottets utlåtande nr 14, jordbruksutskottets utlåtande nr 36 och första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

Herr vice talmannen erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att det under 4:o på föredragningslistan förekommande ärendet, nämligen första lagutskottets utlåtande nr 14, måtte uppföras på föredragningslistan för kammarens första plenum efter den 1 april.

Denna hemställan bifölls.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 225 och 326 hänvisades dessa propositioner, i vad de angingo pensions- och indragningsstaterna, till bankoutsrottet, såvitt propositionerna rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades till bankoutsrottet *dels* Kungl. Maj:ts propositioner nr 226—228, 231, 283, 321, 336, 380 och 382, *dels ock* Kungl. Maj:ts skrivelse nr 282.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner nr 229, 244, 253, 262, 281, 284, 298, 308, 309, 320, 322, 324, 327, 330, 334, 335, 338, 348, 360, 361, 363, 366, 372, 373 och 375—378.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts skrivelser nr 230 och 350 beslöts att dessa skrivelser skulle överlämnas, den förra till statsutskottet och den senare till jordbruksutskottet.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 247, 297, 310, 325, 333, 339, 346, 354, 358, 364, 374 och 379 blevo dessa propositioner på begäran bordlagda.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner nr 258, 259, 299, 323, 329, 347, 362, 365, 381, 387 och 388.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner nr 265, 328, 341, 342, 349, 351—353 och 355—357.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner nr 337, 343, 345, 367—371, 381 och 385.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 344, hänvisades denna proposition, i vad den angick förslag till förordning angående statsverkets kapitallökningsfond, till statsutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Föredrogos och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts propositoner nr 359 och 386.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 8,43 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
